

Celebració de tres misses al balcó de l'ajuntament (22-1-1939). ACAN-AFMI 587

MEMÒRIA DEL 22 DE GENER DE 1939.

RECORDS D'UN ADOLESCENT D'AQUELLA ÈPOCA

MANUEL MISERACHS I CODINA

El dia 22 de gener proppassat va ser una fita històrica de la ciutat, en record d'un gran canvi polític i sobretot social. Es complien 75 anys de l'entrada de les tropes franquistes a Igualada, una commemoració important que va ser recordada en un article del periòdic *La Veu de l'Anoia*. L'article no era fet per un testimoni personal, sinó que comentava un vídeo que reproduïa l'entrada de les tropes italianes a la ciutat. Formaven part important de la divisió Littorio, aquesta darrera de l'exèrcit «nacional». Actualment, ben poques persones vivents en són testimonis presencials. Els anys transcorreguts no passen endebades i, a més, d'aquests testimonis ja no en poden quedar gaires. Cal tenir present que, en aquella data, les lleves mobilitzades pel govern republicà comprenien les edats des del setze anys fins als quaranta-cinc. Sols poques persones, nois d'edat inferior als 16 anys, ancians superiors a aquella edat i dones, podien estar presents a la ciutat, i encara hi faltaven els emboscats, que eren molts en el temps final de la guerra a Catalunya. Aquestes ratlles que escric, doncs, no poden ser subscrietes per gaires persones coetànies de l'episodi. M'ha semblat que podia ser útil recordar aquell fet que jo vaig viure en directe quan tenia quinze anys.

ANTECEDENTS

La batalla de Catalunya va iniciar-se uns pocs dies abans del Nadal de 1938, malgrat la petició del papa Pius XI de celebrar aquella festa

sense coincidir amb combats. Aquesta petició va ser secundada pel general Vicente Rojo, cap de l'Estat Major republicà, el qual, manifestant les seves creences religioses en un comunicat, s'adheria a aquell desig. No van ser escoltades pel general Franco i les festes nadalenques van ser el preludi de la darrera ofensiva que va motivar la conquesta de Catalunya per les tropes franquistes.

Respecte a qui subscriu, el primer senyal que la batalla de Catalunya havia començat va ser un dia que, venint d'Òdena, en passar per la carretera davant de la granja avícola ja abandonada on l'autoritat municipal igualadina l'havia instal·lat —a Can Roca de la Pedrissa—, se sentien a la llunyania els ecos del retronny d'un bombardeig, segurament a la carretera de Ponts a Calaf. El front de guerra ja s'acostava a Igualada.

Amb relació a la nostra comarca, cal dir que uns dies abans un avió havia bombardejat la carretera d'Igualada a Vilanova del Camí i va endevinar el pont sobre la riera d'Òdena, que va quedar mig destruït i ja no permetia el pas de vehicles.

BOMBARDEIGS

El primer bombardeig que va afectar directament Igualada va ser el dia 19 de gener. Una bomba va caure al carrer de la Creueta i va destruir un camió que carregava sola, segurament per portar-la a França. I el que va ser pitjor: desgraciadament, va ferir mortalment un conegut industrial igualadí

que des del començament de la guerra residia accidentalment a una casa veïna. Aquest bombardeig va ser consignat al comunicat de guerra dels «rojos» i va aparèixer a la primera pàgina de l'endemà a *La Vanguardia*: destacava el bombardeig de la nostra ciutat i d'altres de Catalunya. Va ser, doncs, el dia 20 de gener, el darrer dia que va arribar a la nostra ciutat el periòdic de cal Godó. El dia 26 ja les tropes franquistes entraven a Barcelona i el diari va suspendre la seva publicació durant uns dies i va tornar a sortir ja sota l'ègida franquista.

Un dia després, Igualada va patir un nou atac aeri. Unes bombes van caure al carrer de Sant Agustí, destrossant part del seu paviment i de la façana de cal Sant Joan. Seguidament un altre artefacte va caure al carrer de l'Argent, sobre una casa anomenada cal Boteller. Va penetrar pel celobert i va destrossar totalment la planta baixa, però amb total indemnitat de les plantes superiors i de llurs habitants.

Unes cases més avall, al número 30 del carrer de l'Argent, al celler que l'Ajuntament havia habilitat com a refugi, en aquell moment i a més de qui subscriu, hi havia refugiades una vintena de persones, entre elles un nadó de pocs mesos dins del bressol, juntament amb la seva mare. El seu pare ja no el va poder conèixer perquè feia poques setmanes que havia mort a la terrible batalla de l'Ebre. L'ensurt de tots nosaltres, en sentir l'estrèpit de la bomba, va ser enorme, ja que es creia que la bomba havia caigut sobre el nostre refugi. No va ser així. Tots els que hi érem vam quedar tranquils després del gran ensurt. L'explosió només va fer caure el morter o argamassa que unia els totxos de la volta del soterrani.

Recordo que el primer bombardeig de tota la guerra a Igualada va ser el mes d'abril de l'any anterior, 1938. A altes hores de la matinalda, un explosiu va caure sobre el local propietat de la Cambra Agrícola, situat al carrer d'Àngel Guimerà, i hi va destrossar la teulada de l'edifici i totes les tines que contenien la matèria primera per a la destil·lació de licor. A casa ens vam

despertar juntament amb una família amiga de la Segarra que s'hi hostatjava transitòriament per visitar un familiar malferit arran de la batalla de Terol, ingressat a l'Hospital Militar instal·lat al col·legi abans anomenat *Orfelinat* Garcia Fossas, avui col·legi del mateix nom.

Uns dies abans, es van encreuar canonades entre les tropes italianes situades al peu de la Tossa que des del Segre combatent havien arribat a Montbui i les tropes republicanes que ocupaven el castell d'Òdena. Els projectils passaven sobre Igualada sense fer cap dany a la ciutat. Jo, imprudentment, ho contemplava des del terrat de casa del carrer de Sant Sebastià. Certament, si hom no pensava en les possibles dramàtiques conseqüències, allò era un espectacle.

En canvi, en aquell mateix indret, al peu de la Tossa, molts anys després —concretament el 22 de gener de 1957— hi va morir el propietari de la finca, Sebastià Freixas i Seuba, a conseqüència de l'explosió de residus d'aquells trets. Aquell dia, que era festiu, Freixas, oficial del Registre de la Propietat, va convidar uns amics a un esmorzar en una vinya situada al faldar de la Tossa; va encendre foc per a l'esmorzar i per escalfar-se, i unes restes d'aquelles canonades de la guerra van explotar, amb tant mala sort que un esquinç en va sortir disparat i va penetrar-li al pit, passant entre dues costelles; li va endevinar el cor i li va causar la mort instantània. Un dels molts morts que va causar la guerra encara molts anys després.

El mes de gener de 1939, feia molt bon temps, impropri de l'hivern. La *vox populi* ho associava com un indicador que s'acabava la guerra. Els ametllers estaven florits en ple hivern. Recordava aquella novel·la de Folch i Torres de *Quan floriran els ametllers* ...

L'ENTRADA A LA CIUTAT

Anem ara a la data del 22 de gener. És el dia que els «nacionals» van ocupar Igualada. Ara bé, curiosament, una ordre subscripta pel comandant

militar que dirigia les forces italianes va signar a Igualada un document amb data 21 de gener que deia: «Comandancia Militar de Igualada. D. Fernando García Vinuesa. Comandante militar de esta plaza: Hago saber: queda terminantemente prohibido la circulación en la vía pública desde la puesta del sol hasta la salida.— Queda igualmente prohibido en la vía pública la formación de grupos de personas superiores a tres.— Para circular por el término municipal de esta ciudad es de todo punto indispensable la provisión de un salva-conducto expedido por esta Comandancia.— Para circular fuera del término municipal será indispensable la Provisión de un salva-conducto expedido por la Alcaldía y con el visto bueno del Señor Comandante Militar y el que viaje sin el citado salvaconducto será castigado con las leyes establecidas en el código de Justicia Militar.— Igualada, 21 enero de 1939. III año triunfal. El Comandante Militar: Fernando García Vinuesa (signat).

Però si aquell dia 21 l'exèrcit franquista no va entrar a la ciutat, sí que ho va fer un igualadí, Pere Vives i Creus, que era un soldat de les forces d'ocupació. Va indicar des de Montbui al seu comandament que la ciutat que tenien davant era el seu domicili i on residia la seva família. Va demanar permís per anar-hi i li va ser concedit, però amb la indicació que no passés pel Pont Gran, sobre l'Anoia, perquè l'exèrcit republicà, en la seva retirada, l'havia destruït parcialment. Llavors, juntament amb un altre soldat, van passar pel camí de Can Passanals, van travessar el riu sense dificultat i, amb la sorpresa dels seus familiars, ja va dormir a casa seva a Igualada.

El dia abans, 20 de gener, divendres, feia la impressió que la guerra ja s'havia acabat: regnava una solemne tranquil·litat als carrers fins que, ja entrada de nit, un grup de soldats republicans comandats per Enrique Líster, en passar per la Rambla Nova, camí de Barcelona, va calar foc a diversos establiments sense cap altre objectiu que donar fe del seu pas per la ciutat.

Segurament aquell dia tots els que temien l'arribada de les tropes franquistes, pel motiu que

fos, van abandonar la ciutat, entre ells l'alcalde accidental, Manuel Bertran i Leal.

Ja som el dia vint-i-dos. Comença el dia fent un temps esplendorós, impropï de l'hivern. De bon matí, la ciutat es va desvetllar sense cap incident. Jo, com cada dia, a falta d'electricitat, vaig pujar al terrat de casa. Aproximadament a les deu del matí, m'estava tranquil amb alguna lectura quan, de sobte, vaig sentir una remor llunyana, el rondinejar d'uns motors. Vaig aixecar els ulls i vaig veure a la carretera de Montbui, al tram de les cases on hi havia —i hi ha encara— ca la Càndia, Cal Celdoni o Cal Rafegues, avui integrades en el populós barri de Sant Maure, un seguit de tanquetes. El sol que les tocava enlluernava d'un tros lluny. Vaig deduir que aquells tancs eren de les forces italianes de la divisió Littorio, estacionades des de feia uns dies a Montbui, i així va ser. Vaig tenir temps de baixar al carrer i, en arribar al de l'Argent, ja vaig veure les tanquetes que es dirigien a l'anomenada en aquell temps plaça de la República, avui de l'Ajuntament. A la plaça s'hi van quedar poca estona, però sí un grup de soldats igualadins que s'havien passat a l'exèrcit franquista, en aquell moment exèrcit vencedor. A poc a poc, la plaça es va anar omplint de persones d'Igualada que celebraven l'arribada «dels seus», i altres d'encuriosides i satisfetes perquè s'havien tret de sobre el malson de la guerra. Hi havia moltes dones, principalment, perquè els homes, com ja s'ha indicat, des dels setze anys fins més enllà dels quaranta-cinc estaven mobilitzats o fets escàpols per evitar d'anar al front.

«¡VIVA CATALUÑA!»

Mentre la plaça s'anava omplint de gent, hom va comunicar que se celebrarien unes misses d'acció de gràcies per l'alliberament. I així va ser: tres capellans que havien restat a la ciutat amagats, mossèn Pau Morera, Amadeu Amenós i Manuel Calafell, tots tres beneficiats de Santa Maria, des del

balcó de l'Ajuntament, revestits amb els ornaments litúrgics, van celebrar cada un d'ells la missa, tota vegada que encara no s'havia autoritzat la celebració que anys més tard el Concili Vaticà establiria. Eren les primeres misses públiques que se celebraven a la ciutat després de gairebé tres anys.

En finalitzar les celebracions, seguides amb molt respecte i devoció, un altre capellà, Felip Roma, antic vicari de Santa Maria, va pronunciar una allocució arborada de patriotisme franquista, però en acabar, a més d'alguns «Víctor al Generalísimo», d'una manera espontània i sense dubte sense pensar en la transcendència que podia tenir, va acabar amb un estentori: «¡Viva Cataluña!». En aquell moment ningú no ho va trobar estrany, ni tan sols els grups de soldats que respectuosament havien seguit la missa. Qui havia de creure que l'alliberament de la ciutat havia de culminar amb aquesta «nefanda» invocació oïda per l'exèrcit. Els dies següents a l'«alliberament», com que l'església de Santa Maria havia estat destinada a taller militar, les misses es van celebrar a la plaça del Pilar, fins que es va haver adequat un petit espai a Santa Maria.

PERSECUCIÓ DE LA NOSTRA LLENGUA

En canvi, la llengua catalana, com se sap, va ser durant el franquisme un dels elements més perseguits per la dictadura. Cito una anècdota personal: al cap de pocs dies de l'«alliberament», el qui subscriu, juntament amb dos companys, antics alumnes dels germans Maristes, ens passejàvem per la Rambla, parlant naturalment en la nostra llengua. De cop i volta vam sentir —i rebre un d'ells— una forta vergassada a l'esquena; entutjat, el qui la va rebre volia reaccionar violentament però es va trobar enfront d'un tinent que, d'una manera imperativa, el va increpar perquè parlava en català, tot dient-nos: «¡Aquí solo se habla español!». Escorreguts, vam tornar cap a casa...

Al cap de pocs dies, ja hom es va adonar del caire que el «Movimiento» tenia contra Catalunya. En aquest sentit, la prohibició de la llengua catalana va ser total i va durar molt de temps, com és sabut. Un altre episodi: el Centre Catòlic, llavors Acció Catòlica, tenia projectada per a Nadal la representació d'uns Pastorets: «*La Rosa de Jericó*». Abans de començar l'acte, s'hi va presentar l'alcalde Matosas per tal de prohibir la representació. Immediatament, hi va acudir el president de l'entitat, Francesc Llansana, i van discutir ambdós acaloradament. Gràcies a la intervenció de Mn. Amadeu, arxipreste en aquell temps, l'obra teatral es va poder representar malgrat la prohibició de l'alcaldia. Cal dir que l'Ajuntament no actuava per iniciativa pròpia, sinó complint la prohibició del delegat de propaganda governativa, en aquell temps Martí de Riquer, que manifestava en una resolució administrativa: «... *está prohibido efectuar representación en catalán tanto de obras teatrales en prosa o en verso, como declaración de poesías*», etc.

EL NACIONALCATOLICISME

Un altre exemple: un temps més tard, va predicar en català a Santa Maria el Doctor Lladó, un orador molt popular i nebot del Dr. Joan Lladó i Ollé, assassinat durant la guerra. El «jefe» de la policia governativa, en acabar l'acte, es va aixecar d'un banc de l'església i, entrant a la sagristia, va ordenar a l'«orador sagrat» que es presentés a la Jefatura de Policía, situada a la Rambla. Els assistents a l'acte, en assabentar-se de la imposició policíaca, van acompanyar el Dr. Lladó amb manifestació a la Rambla. El «Jefe», en veure la gentada, dirigida per Josep Còdol, que es presentava davant del local es va arronsar i va indicar a l'orador que podia marxar tranquil·lament. Una mostra més, doncs, de la persecució contra Catalunya i també del futur nacionalcatolicisme que va presidir durant tot el franquisme les relacions entre l'Església i l'Estat.

Missa de campanya a l'inici del Passeig en l'aniversari del Glorioso Movimiento Nacional (18-7-1939). ACAN-AFMI 1302

Tota vegada que ha sortit el mot nacionalcatolicisme —emprat per González Ruiz al cap de molts anys per qualificar la relació durant el franquisme entre l'Església i l'Estat—, relato a continuació uns fets que qualifiquen aquesta relació a la nostra ciutat a pocs dies de l'entrada dels nacionals.

Començava la primera Quaresma del temps del franquisme, el temps que l'Església indica com a temps de penitència i austeritat. Doncs bé: a algú se li va acudir d'organitzar a l'Aliança Cultural —la Bandera Negra—, el ball tradicional. Una autoritat civil o religiosa va creure que en aquell temps s'havien de prohibir aquells balls d'acord amb la ideologia del nou Estat. I va provocar una oposició que es va estendre molt ràpidament. L'autoritat corresponent, a la vista d'això, va decidir aixecar la prohibició, però limitant l'assistència exclusi-

vament als membres de l'exèrcit. Però implícitament l'autorització s'havia d'estendre a les dones, element necessari per ballar en aquella situació, ja que hauria estat insòlit ballar només parelles d'homes...

El treball dominical és un manament que l'Església prohibeix. En una reunió pastoral, el clergue que la presidia va indicar que havia recorregut el voltant d'Igualada un diumenge i havia comprovat que no hi havia ningú que treballés als camps. Un bon senyal, que indicava que l'autoritat civil estava al servei de l'Església. Un altre signe del nacionalcatolicisme.

Encara un altre senyal d'aquesta col·laboració. Al cap de poc temps, va venir a predicar un famós «orador sagrat» a Santa Maria, el jesuïta pare Corrons. Un sermó en el qual, entre altres coses,

va manifestar el seu agraïment al franquisme, i tan arborada va ser la seva peroració que va indicar als feligresos que aixequessin el braç, que era el signe del feixisme. Alguns dels assistents van fer cas de la indicació de l'orador, però d'altres, malgrat l'ambient, van negar-se a fer-ho.

LA CIUTAT, METRALLADA PER L'AVIACIÓ REPUBLICANA

Bé, tornant al dia de l'«alliberament», un cop acabada la cerimònia religiosa, vaig anar a donar un tomb per la ciutat i, en arribar a la Rambla Nova, em vaig aturar per veure com uns soldats italians estenien línies telefòniques al mig de la calçada. Era ja al capdamunt, davant del que llavors era a cal Marc Muntaner, i de sobte vaig sentir el motor d'un avió que disparava sobre la Rambla. Dos soldats em van agafar d'una revolada i em van llançar materialment a l'entrada d'aquella casa. Un cop dins de l'entrada em van informar que era un avió roig que metrallava la ciutat. No em va passar res de mal, ni tampoc als soldats italians que em van agafar per evitar el metrallament. En canvi, aquell mateix avió va causar una víctima mortal: un soldat també italià que es trobava al capdamunt del passeig Verdaguer, a la cantonada amb el carrer de Santa Caterina, no va tenir temps d'aixoplugar-se en una casa veïna i alguna bala el va ferir mortalment. Com a record, aquells soldats em van donar una colla de diaris italians, en els quals es relatava l'arribada de la divisió Littorio a Montmaneu i a la Panadella.

El mateix dia de l'entrada dels nacionals, els «alliberadors» van ser generosos. Al vespre, a la plaça de l'Ajuntament, dos camions militars van repartir queviures a la gent que hi va acudir. No cal dir que els que hi van anar en van tornar satisfets, perquè la gana —per no dir «la fam»— durant l'últim any de la dominació «roja» va ser atroç.

L'entrada dels nacionals, no cal dir-ho, va donar un canvi total a la vida ciutadana, però d'una dictadura marxista es va passar a una altra dictadura, aquesta vegada feixista, que va durar prop de quaranta anys, al llarg dels quals, i sense deixar de ser un règim autoritari i personal, va anar canviant d'orientació ideològica.

ELS MAGREBINS

Una circumstància que va causar un punt d'interès a la ciutat va ser que, entre les tropes conqueridores, la major part italianes, hi va haver un contingent bastant nombrós de tropes marroquines. A Igualada, com a altres ciutats de Catalunya, el Marroc suscitava el record d'una tragèdia, la guerra colonial, que va tenir com a un dels darrers episodis el desastre d'Annual, en el qual van morir milers de soldats hispànics en unes condicions dramàtiques. Per tant, els soldats marroquins a la nostra ciutat van entrar amb un mal record, més encara quan hom feia córrer que havien causat vexacions a les dones en uns pobles de la comarca. Aquests records van ser esborrats en part, perquè la petita tropa marroquina establerta a Igualada es va dedicar a vendre productes comestibles que hi mancaven des de feia molts mesos. Els magrebins, a més de servir de tropes de primera línia de batalla, allà on s'establien provisionalment es dedicaven al subministrament de queviures a uns veïns que havien passat una gana, com hem dit, atroç. Van instal·lar-se en paradetes a tot el llarg de la Rambla i venien comestibles com ara xocolata —per cert, feta a Sant Sebastià, però la matèria primera era sucre en la seva major part—, llaunes de conserves de diferents aliments, etc. Naturalment, els habitants d'Igualada que feia temps que passaven gana adquirien els productes d'aquells soldats marroquins. Segurament que devien fer petits negocis com a complement del minso salari que devien percebre com a soldats. Van restar a Igualada unes

Desfilada de FET y de las JONS amb motiu del Dia de la Raza (12-10-1939). ACAN-AFMI 611

quantas setmanes fins que l'exèrcit va abandonar la ciutat. «*Salam Aleikum! Esva Ger*», «la pau sigui amb vosaltres, a reveure!» Qui havia de dir aleshores que, a començaments del segle següent, tindriem a Igualada una comunitat musulmana que compartiria amb els igualadins autòctons la vida de la ciutat!

ELS ESCOLAPIS, CAMP DE CONCENTRACIÓ

Va retornar, no cal dir-ho, la llibertat religiosa, però el col·legi dels Escolapis transitòriament no fou lliurat a llurs titulars. Es va convertir en un camp de concentració dels soldats «rojos» fets presoners abans d'entrar a Igualada i va restar amb aquesta destinació durant unes quantes setmanes.

Els presoners anaven sortint individualment quan llurs familiars hi acudien amb un «aval» de les noves autoritats franquistes.

En substitució del seu col·legi, els Escolapis es van instal·lar a cal Rovira, al carrer Nou, núm. 30, on abans de la guerra hi havia hagut la Federació de Joves Cristians de Catalunya. Al cap d'un setmanes, un cop lliure el col·legi de la seva disposició transitòria, se'n van fer càrrec novament.

EL NOU RÈGIM

El mateix dia de l'entrada es van designar provisionalment nous regidors, d'acreditats sentiments franquistes, per al govern de la ciutat. I, és clar, les autoritats militars van procedir a detenir

persones que havien destacat per llur convicció republicana o extremista.

Un règim de persecució contra la gent de dreita va acabar-se, doncs, per donar pas immediatament a una dictadura presidida per Franco que, com hem dit abans, sense perdre el caràcter totalitari va anar evolucionant amb altres característiques ideològiques.

LA MONEDA DE SÈRIE

L'Espanya ocupada pel règim franquista durant la guerra va fer servir, a més dels que ja estaven en aquell temps en circulació, altres bitllets nous totalment diferents dels que s'havien editat i utilitzat fins a aquell moment. En canvi, el règim republicà, com que havia ocupat des del primer moment Madrid on hi havia el Banc d'Espanya, per la necessitat de nova moneda va sufragar les despeses del règim republicà fent servir la mateixa moneda dipositada en aquell Banc. Naturalment, amb una numeració diferent, correlativa, de la que existia en el moment de l'«Alzamiento».

El franquisme, immediatament, va fer constar que no reconeixia la circulació de la nova moneda i, a través dels mitjans de comunicació, principalment la ràdio, ho divulgava contínuament perquè la gent de la part no ocupada per Franco tingués coneixement que, un cop acabada la guerra, aquella moneda no seria reconeguda pels nacionals.

Per tant, a l'entrada dels nacionals a Igualada, hi circulava principalment la sèrie monetària no reconeguda pel franquisme. Cal indicar que, durant l'ocupació republicana, moltes transaccions es feien en sèries existents abans del cop d'Estat. Els qui sol·licitaven aquestes sèries eren principalment els pagesos de la comarca per a llurs transaccions. En deien moneda de sèrie i, sense aquesta, molts cops es negaven a vendre res. Coincidien, doncs, entre nosaltres, les dues monedes: l'anomenada de «sèrie» i la posada en circulació pel govern roig. Immediatament va deixar de circular la mone-

da feta servir pels «rojos» i en canvi va tenir ple valor la que existia abans de la guerra, aquesta de sèrie que circulava clandestinament. Aquesta distinció es va fer pública de seguida i es van establir diverses entitats bancàries per canviar la moneda reconeguda per la que havia creat el règim franquista. Entre d'altres, va procedir al canvi el Banc Comercial de Barcelona, situat on fins fa poc hi havia el Banc de Sabadell, a la rambla del General Vives. Recollia també la moneda no reconeguda pel nou règim i sols en donava un comprovant. Val a dir que, fa pocs mesos, Esquerra Republicana va sol·licitar del govern actual que la moneda no reconeguda, de procedència «roja», fos canviada per moneda actual. Naturalment, la seva petició no va prosperar.

TRES INDICADORS DEL QUE VAN SER LA REVOLUCIÓ I LA GUERRA

A l'entrada dels nacionals, hom podia distingir a la ciutat, entre d'altres, tres indicadors físics del que van ser els tres anys de la guerra i revolució:

Primer.- L'església dels Caputxins cremada i destruïda, mostra inequívoca del que va ser la persecució religiosa dels primers mesos de la «revolució». No solament la destrucció d'edificis, sinó l'assassinat de tantes persones, principalment clergues i religiosos. A aquesta evidència s'hi ha d'afegir la conversió d'altres edificis religiosos, com per exemple l'església de Santa Maria, en finalitats ben diferents del culte religiós: inicialment va ser un mercat públic i després un taller mecànic de l'exèrcit de l'Est.

Segon.- El refugi del passeig Verdaguer, una trinxera oberta en un tros important d'aquesta via, en forma de ziga-zaga, i que volia ser un refugi per als vianants que hi poguessin transitar en el cas d'un atac aeri. També podia significar una mostra del que havia estat la contesa, record de milers de víctimes ocasionades no sols als fronts sinó també

a la rereguarda. Els primers bombardeigs de la història que encetaven el que havien de ser les grans tragèdies d'aquests atacs sobre la població civil a la Segona Guerra Mundial.

Tercer.- Una inscripció feta subreptíciament en quitrà a la façana de l'antiga fàbrica de ca l'Ortínez, avui Escola Municipal de Música, i que deia: «Negrín, què n'has fet de l'Andreu Nin?». Era un senyal que els assassinats no havien estat solament entre dos bàndols, sinó que a cada un d'ells hi havia hagut també assassinats. Vull recordar els mil cinc-cents policies armats que el govern de la Generalitat va fer venir des de València per contrarestar la interna revolució dels fets coneguts com a Fets del Cinc de Maig a Barcelona, promoguda per la CNT i els marxistes no estalinistes. A la banda franquista també hi va haver penes de mort contra falangistes que no es plegaven als dictats de Franco.

En definitiva, m'ha semblat oportú transcriure aquestes vivències personals, que pretenen ser un record d'aquella tragèdia fratricida que va marcar indeleblement la vida dels igualadins, així com de la resta dels habitants de Catalunya i d'Espanya.

MANUEL MISERACHS I CODINA (Igualada, 1923) és advocat. Ha estat membre de Pax Christi i del Casal Interparroquial d'Igualada. Màxim dirigent local d'Unió Democràtica de Catalunya, ha estat alcalde d'Igualada (1979-1991) i president del Consell Comarcal de l'Anoia (1988-1991).